

Joachim Heinrich Pries Cuno Joachim Maerck

Dispvatio Exegetico-Polemica, Eaqve Saecvlaris, Praeexistentiam Christi Ante Abrahamvm, Ex Joh. VIII, 58, A Recentissimis Jo. Jac. Wetstenii Detorsionibvs Vindicatam Sistens

Rostochii: Röse, 1755

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn829643877>

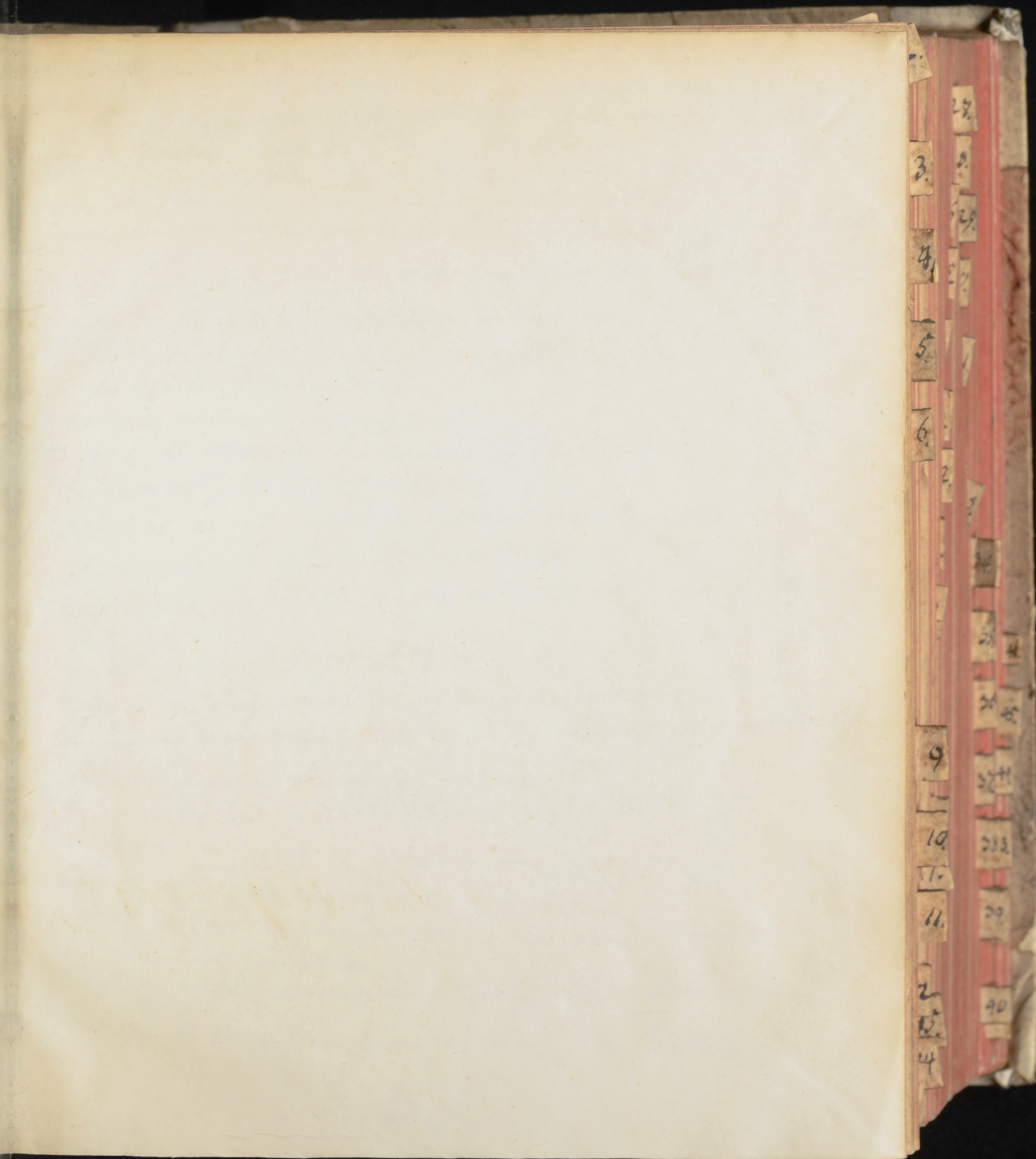
Druck Freier Zugang

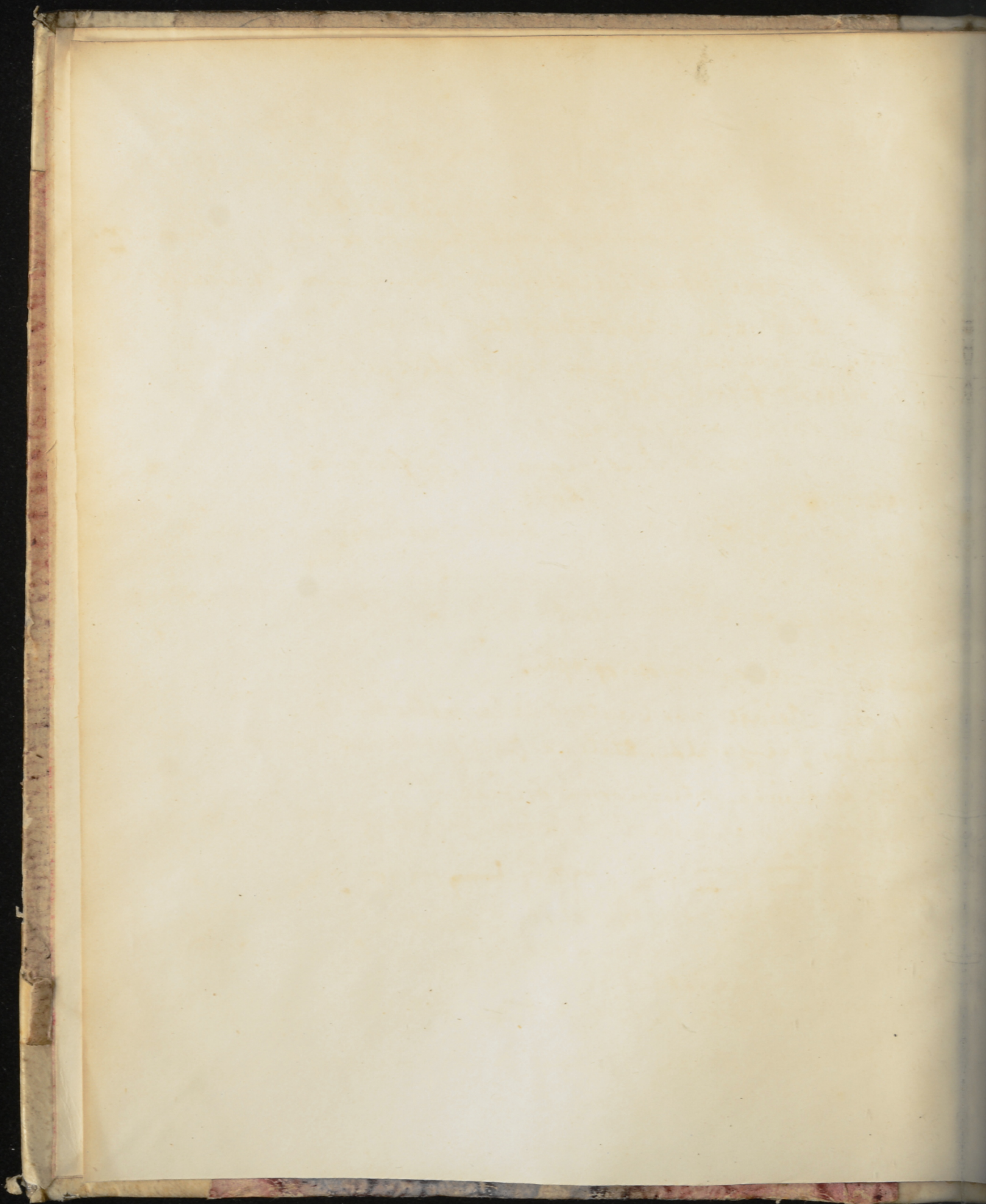

59.

Fa-1092(59.)

- Sartorius, de imagine diuina
 Niebritz, de vindictis Salomonis aduersus criminationem septicismi.
 Semler, de mysticorum interpretationum studio ab Aegyptiis patribus
 maxime repetenda, hodie parum utili.
 Sartorius, de antirationalismo apostolico, occasione oraculi 2 Cor. 10. 5.
 Semler, de Gaemoniacis quorum in euangelio sit mentio.
 Kuhn, *Einflussung des göttlichen Geistes in der evangelischen Lebensführung*,
 Jena.
 Fichtelmair, de schola Jabnensi celeberrima quondam Palaeorum et Academia promittit.
 Zeibichius, *Exempla antiquitatum tarficarum*.
 Vethelblad, de genuina prophetae de praesentis et de futuro notione.
 Vliet, de methodo Hildebrandina.
 Boekmer, de morbo ex hypochondria.
 Gottsched, de memoria Rideliana et Pygieriana.
 Huet, de personalitate.
 Roessler, de vita veterum sublatiis manibus precandi.
 Burgmann, de vetere Testamento etc.
 Hartmann, in 2 Petri 2. 1. de actu reprobis vero redemptionis etc.
 Huet, de
 Stepinus, characterem tragoeiographi.
 Baste, du Deluge par l'auteur de la methode etc.
 Prüfung der Inauguraldissertation Joh. Hf. Müllers. von Herrn Ubrich.
 Prier, de diuina vaticiniorum origine.
 Prier, de versione Lutheri verborum Gen. c. 4. comm. 26.
 קה"ל ב"ש נ"ק ל"ח ח"ט.
 Carpow, de speculo exponentem speciatim.
 Carpow, de lucis et tinctura, oculorum, faciei, capillorum
 exponentem speciatim.
 Quistorp, exegesis theologiae notionis Biblicae filiorum Dei.
 Quistorp, de adoptione diuina vniuersim spectata.

59.

- 26.) Carpow, de $\alpha\pi\alpha$ in scriptura $\alpha\pi\alpha\sigma\upsilon\mu\epsilon\upsilon$, filionim filiarum $\Sigma\iota\gamma\omicron\alpha$.
 27.) Burgmann, de Deismo generatim spectato.
 28.) Hartmann, de impossibili quorundam ad Metanoian reuocatione.
 29.) Haddewig, de dormientibus, secunda agens de iusta Romae salutaris
 quantitate et mensura.
 30.) Engelenen, de otio monachorum haud probando.
 31.) Rochemberg, de genesi intellectus et rationis ex actu reflectionis.
 32.) Burgmann, de $\alpha\pi\alpha$ illud. Christi chari 14. comm. 41.
 33.) Burgmann, de auctoritate in lege et testimonio conspicua ex $\alpha\pi\alpha$ 8. com. 20.
 34.) Burgmann, de gratia generatim considerata.
 35.) Hartmann, de argumentis quibus praestitam esse pro impenitentia
 finali satisfactionem Christi.
 36.) Quistorp, de notione filiorum et filiorum Dei biblica.
 37.) Burgmann, de Deismo naturalistarum generatim spectato.
 38.) Hartmann, de argumentis ad ~~cum~~ euincendum satisfactionem
 Christi etc.
 39.) Zahn, de politico non superintendente.
 40.) Paulmann - Gursch - Kellus minus in Insulm in Graubunio.
 41.) Chladenius, de vocatione diuina ad ministerium ecclesiasticum.
 42.) Franz, de coelibatu ecclesiastico specimen secundum de causis illius.
 43.) Wüstemann, de natura methodi mathematicae, eiusque usu in
 philosophia et theologia.
 44.) Nohmann, annotationes annotationes ad locum Matth. 19. 24.
 45.) Tetens, vim cohesionis explicandis phaenomenis, quae vulgo vi
 attrahenti tribuuntur haud sufficere.
 46.) Quistorp, de laicis poenitentiae victimis iansenistarum etc.

DISPUTATIO EXEGETICO-POLEMICA,
EAQVE SAECVLARIS,
PRAEEXISTENTIAM
CHRISTI ANTE ABRAHAMVM,
EX JOH. VIII 58,
A RECENTISSIMIS JO. JAC. WETSTENII DETORSIONIBVS
VINDICATAM SISTENS

QVAM
SVB AVSPICIIS DIVINI NVMINIS,
RECTORE ACADEMIAE
MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DOMINO
FRIDERICO,

DVCE MEGAPOLITANO,
PRINCIPE VANDALORVM, SVERINI AC RACEBVRGI,
COMITE ITEM SVERINENSI, TERRARVM ROSTOCHII
AC STARGARDIAE DYNASTA,
PRINCIPE AC DOMINO NOSTRO
LONGE CLEMENTISSIMO,
CONSENTIENTE S. R. FACVLTATE THEOLOGICA,
PRAESIDE

JOACH. HENR. PRIES,

S. S. THEOLOG. D., PHILOS. MOR. P. P. O., ET AD AEDDEM

D. JOH. PASTORE,
IN ACADEMIA ROSTOCHIIENSI,
HORIS LOCOQVE CONSVETIS,

PVBELICE DEFENDET,

CVNO JOACH. MAERCK, MEGAPOL.

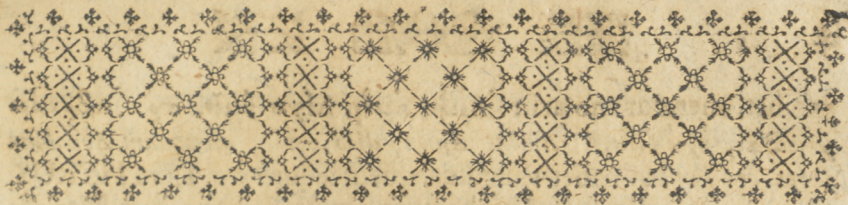
S. S. THEOL. CVLTOR,

AD DIEM IV. OCT. MDCCLV.

PACIS RELIGIOSAE AVGVSTANAE ALTERO
SAECVLARI SACRO.

ROSTOCHII, LITTERIS RÖSENIANIS.

CHRISTIANUS
F. R. I. D. E. R. I. C. O.
Rector
Rostock
1711

vvv

§. I.

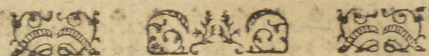

i quis in Scriptura S. occurrit locus, qui ter-
rum *Unitariorum*, qua nomenclatura sibi mirifice
placent 1), seu quemadmodum vulgari inter
nos nomine vocantur, *Socinianorum*, errorem
revertit: Jesum Nazarenum, per miraculosam in utero Virginis
Mariae productionem, & ex mortuis resurrectionem, DEI filium,
immo Deum in tempore factitium, non nisi in Maria demum ex-
istere cepisse 2); certe is, quem Johannes cap. VIII. 58. nobis
exhi-

A 2

(1) SAM. CRELLIUS, recentioribus temporibus, acerrime in eos inve-
hitur, qui Socinianorum titulo utuntur. vid. ej. *Verteidigung*
des Unitarischen Glaubens-Bekenntnisses Berol. 1720., ubi p. 5. 6.
scribit: Weil wir nicht Socinianer sind = = = so nennen wir uns
Unitarios, & in nota b. subjuncta: Die Theologi, welche uns
Socinianer nennen, und andern Menschen uns also zu nennen Anlaß
geben, thun uns darin groß Unrecht. Quasi vero Theologi no-
strorum temporum, inprimis Lutherani, (hos enim citra du-
bium intelligit CRELLIUS, cum hanc suam apologiam Dnis Au-
ribus des Berlinischen Hebopers opponat) usum loquendi mu-
tare possent, qui per duo jamjam invaluit secula, quive pri-
mum per Pontificios in Polonia introductus est, quæ sectæ, cui
CRELLIUS nomen dederat, patria merito habetur.

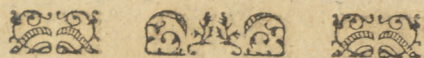
(2) Vid. *Catech. Racov. de cognitione Christi Cap. I. pag. 47. sq. ex ra-
tiori edit. Racov. 1609.*

exhibet, meretur notari: Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι. Amen, Amen, dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum, ut habet Vulgatus, quem sequitur b. LUTHERUS. Quicunque enim ante Abrahamum extitit, is certe ante Mariam quoque extitit, hinc non demum in Maria existere cœpit. Jesus vero Nazarenus ita ante Abrahamum extitit, ut immortalitatem habuerit, hinc vitam v. 51, et Abrahamo semet vivum stiterit, s. apparuerit v. 56. 3). Ita porro extitit, ut duratio ejus a parte ante numerum quinquaginta annorum, quos Christus tunc temporis, cum ista loqueretur, affecutus nondum erat, longe excesserit v. 57. Quæ omnia certe de nulla alia, quam actuali & reali existentia intelligi possunt. Imo, quod inprimis notandum: Christus verba sua πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι, manifeste ad verba Davidis Ps. XC. 2. conformat, πρὸ τῆ ὥρῃ γεννηθῆναι σὺ εἶ, hinc existentiam suam iisdem plane verbis effert, quibus Scriptura S. existentiam æterni summique Dei exprimere solet, quod citra blasphemiam, neque a Christo, neque a Johanne, verba Christi referente, fieri potuisset, nisi eadem prorsus ratione ac Pater, hinc ceu summus & æternus, Patrique prorsus ὁμοῦς Deus existeret. Nec Judæos, cum ipso colloquentes, ejus verba nisi de existentia summo æternoque Deo propria intellexisse, hinc Christum istiusmodi loquendi modum (quem Johannes vocibus ἐγὼ εἰμι exprimit) adhibuisse, qui, secundum omnium Judæorum sententiam, existentiam soli DEO propriam expresse, ex eo intelligitur, quod statim lapides tollant: id quod nulla alia ex ratione factum esse, quam quia Christus ex ipsorum mente nudus homo, se ipsum fecerat DEUM, ex Joh. X. 31 & 33. discimus, ubi vox πάλιν non solum notanda venit, sed etiam responsio Christi v. 36. 37. 38. Divinitatem suam clare asserentis. Justo igitur largiores sunt nonnulli 4), Socinianis concedentes, Chri-

(3) Singuli characteres hic allati ex instituto comprobabuntur inferius §. 10.

(4) c. g. MARESIUS in hydra Socinismi expugnata T. III, p. 403.

Christum tantum ut Abrahamo priorem, non vero simul ut Deum, Judæis hoc loco semet sistere. Irriti quoque inveniuntur Socinianorum 5) & Arianorum, inprimis recentiorum 6), conatus, qui nihil nos pro adstruenda æterna & summa Christi Deitate hoc effato lucrari, asserere volunt.

§. II.

Quid vero ad testimonium adeo apertum, quod jure suo meritoque, *veritatis orthodoxæ acropolis de vera & reali existentia Christi ante Mariam, imo simul summa & æterna ejus Deitate*, b. GLASSIO 7) audit, regerant Sociniani, quave ratione cum præconceptis suis opinionibus illud conciliare studeant, operæ pretium erit dispicere. Primus, qui hac in re aliquid tentavit, LÆLIUS est SOCINUS, qui ex FAUSTI SOCINI opinione 8), non sine peculiari patefactione Divina, quam tamen falsè

A 3

rider

- (5) e. g. OSTORODI *contra TRADELIUM* scribentis: Wenns schon die Meinung wäre, als hätte Christus sagen wollen, daß er wäre ehe gewesen denn Abraham, so folgt gleichwohl noch nicht, daß er wäre von Ewigkeit gewesen = = = . Denn er hätte wohl können ehe denn Abraham, und gleichwohl eine Creatur seyn.
- (6) CHRISTOPH. SANDIUM Fil. intelligo, hominem Arianum, in interpretat. *Paradoxis quatuor Evangeliorum* pag. 205. ad h. l. scribentem: „Recte judicavit BELLARMINUS, locum hunc contra „Arianos nullam vim habere. Fatebantur enim hi, Christum „extitisse ante mundum & angelos. At quivis videt, absolu. „tam inde Christi æternitatem nullo modo probari posse.
- (7) In aurea Philologia S. Libr. III. tractat. 3. Canon. 47. pag. 884. ex edit. Olear.
- (8) F. SOCINUS, haustam hanc ex schedis Patru sui, interpretationem, diffusius tradit in *disput. de J. C. Filii Dei natura & essentia adversus ANDR. VOLANUM in Bibl. Fratrum Polonorum* T. II. pag. 339, & in *disput. cum ER. JOHANNIS de unigeniti Filii Dei existentia* l. c. pag. 504. Digna eius sunt, quæ hic excitentur, verba p. 505, cum insigne impudentissimæ vaniloquentiæ Socinianæ

ridet MART. RUARUS 9), in genuinum horum verborum sensum, ut sibi visus est, incidit, quemve velut agmine facto, sequuntur plurimi infaultæ hujus sectæ affectæ (10). Ad tria omnia redeunt: scilicet 1) vocem γενέσθαι non per fuit, sed per fiat, vertit, provocans ad Joh. XIII. v. 16. & cap. XIV. 29, ubi vox γενέσθαι eodem significato occurrat. (2) Verbis Christi licentiose inserit vocem Ἀβραάμ, πᾶν Ἀβραάμ γενέσθαι Ἀβραάμ, voce

cinianæ prodant specimen „Ego sperabam, ita alloquitur ERASMUS JOHANNIS, te facturum, nullum in vita tua scripturæ interpretationem te audivisse, quæ hæc sit aut acutior aut verior, quæve magis Divinum. quid sapiat. & a Deo ipso patet, factum fuisse præ se ferat. Ego quidem non leves conjecturas habeo, illum, qui primus eam ætate nostra in lucem protulit (hic autem is fuit, qui primus quoque sententiam de Christi origine, quam ego constanter defendo, hac ætate renovavit) precibus multis ab ipso Christo impetrasse. Hoc profecto affirmare aulam, cum DEUS illi viro permulta, aliis prorsus tunc temporis incognita, patefecerit, vix quidquam inter illa omnia esse, quod interpretatione hac divinius videri queat.,

(9) loco §. 4. citando.

(10) Ex multis, quotquot mihi ad manus sunt, duntaxat excocto Catechismo Racoviensi, in editionibus primis Racoviæ excusis, solam hanc habentem interpretationem, GEORG. ENIEDINUM in opere insigniter raro s. t. explicationes locorum V. & N. T. ex quibus dogmata Trinitatis stabiliri solet pag. 218, CHRIST. OSTORODUM in der Unterrihtung von den vornehmsten Hauptpuncten, der christlichen Religion n. pag. 57., & in disput. contra Trachelium Part. II. cap. 6. pag. 120. sq., VAL. SMALCIUM contra FRANZIUM pag. 27. sq. & 79. sqq., nec non in responsione ad scriptum HERM. RAVENSBERGERI, de loco Joh. VIII. 58 ex instituto, SCHLICHTINGIUM adversus B. MEISNERUM pag. 462., JOH., VÖLKELIUM de vera religione tibr. V. cap. 13. apud MARESIUM in hydra Socinianismi expugnata Tom. III. p. 303., sq. &, qui recentissimis annumerandus est, ARTEMONIUM s. SAM. CRELLIUM in dis. IV. initio Evangelii s. Johannis - - - restituto Tom. II. pag. 613. seqq. subjuncta.

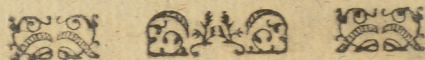

voce posteriore non pro nomine Patriarchæ proprio, sed pro ejus adjuncto, nomineque metaphorico & mystico, Patre nimirum spirituali multarum gentium, Judæorum & Gentilium, sumto, ita ut inprimis hic ad conversionem Gentilium respiciatur, quæ tunc temporis nondum contigerat, sed post ascensionem Christi in cælos adhuc expectanda erat. 3. Voces tandem *ἐγώ εἰμι*, partim de præsentī duntaxat tempore interpretatur, partim iis pro lubitu nonnulla addit, scil. *ὅς ἐστέ*, ex v. 12. huc trahenda. Ut adeo sensus totius orationis Christi eo redeat: *Amen, Amen, dico vobis, antequam Abraham fiat Abraham, i. e. Pater multarum gentium, inprimis Gentilium, ego jam sum lux mundi*, sive ut RACOVIANSES in versione sua N. T. id expriment: *Amen Amen ich sage euch, ehe denn Abraham wird, ich bin, quos etiam sequitur JEREM. FELBINGERVS.*

§. III.

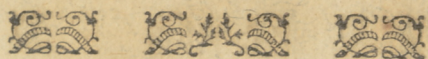
Habemus hic specimen torturæ exegeticæ, qualia in scriptis Socinianorum largo numero occurrunt (11), imo unum ex primariis. Mox enim SOCINVS a significato possibili ad actualem concludit, mox textui aliquid infert, mox sensum proprium, mox impropriū assumit, prouti placet, mox scopo autoris neque orationis susque deque habito, sensum non eruit, sed præconceptos suos errores sacratissimis literis infert, quæ omnia non nisi contortas gignere possunt explicationes. Ut dictis fidem faciamus, tria illa, quæ a LÆL. SOCINO supponuntur, specia-

- (11) Ex instituto de depravationibus Scripturæ S. a Socinianis commissis, agit, in quamplurimis exemplis eas sistit B. RAMBACHIVS in *collegio Anti-Sociniano Part. I. Cap. VIII. pag. 277. sqq.* Recentissima specimina, summam audaciam comprobantia, dedit ARTEMONIUS s. SAM. CRELLIVS in initio Evangelii Johannis - - - restituto, cujus rabulismos exegeticos, inter quos etiam is est, quem circa hoc nostrum dictum commisit, notavit B. WEISMANNUS in *rabulismis exegeticis partis Sociniane, &c. Tub. 1731.*

specialius examinabimus, sufficienter quidem, sed breviter. Quantum igitur ad primum attinet, notum est satis superque: interpreti in determinando sensu actuali nunquam dispiciendum esse, quid vox quædam, extra scopum totumque nexum orationis spectata, significare possit, (sic enim vocem γενέσθαι futurum indicare posse non negamus,) sed quid significare debeat, secundum scopum loquentis, integramque orationis coherentiam. Ita vero non tempus futurum, sed præteritum, hoc loco assumendum esse, certum est. Sermo enim non erat de eo, quid Abraham futurus sit, sed utrum Abraham videre poterit diem Christi, ex Judæorum mente nondum quinquagenarii, hinc tunc temporis, quo Abraham vixerat, nondum existentis. Nexus cogitationum Christi igitur talis est: Quicumque est πρὶν γενέσθαι Ἀβραάμ, ille vidit Abrahamum, eiusque diem Abraham videre potuit, et sic ad oculum patet, verba priora, citra violentiam, non alium admittere sensum, quam talem: Quicumque est, antequam fuit, s. natus est Abraham, ille vidit Abrahamum, eiusque diem videre potuit, et actu vidit Abraham. De grammatica veritate nemo dubitare potest, qui loca Psalm XC, 2., Joh. I, 49., Act. VII. 2., et exempla ex autoribus profanis a. b. RAPHELIO (12) collecta, consideraverit. Quod vero 2dum concernit: vox Ἀβραάμ in textu occurrens, in propositione, quam SOCINVS format: Abraham fiet Abraham, aut erit subiectum, aut prædicatum. Si prius: antequam Abraham fiat - - - in verbis Christi habes propositionem, cui deficit prædicatum; cuius rei exemplum, nec in reliquis orationibus Christi omnibus, nec in tota Scriptura, imo ne quidem in autore quocunque, qui sana ratione præditus scripsit, occurrit. Si vero posterius admittitur antequam - - - fiat Ἀβραάμ, voxque Abraham in verbis Christi, subiecto ex contextu suppleto, statuatur esse prædicatum, metaphorice sumendum, ut idem sit, ac Pater spiritualis, vis inferitur toti orationi

(12) In annotat. ad N. T. ex POLYBIO & ARRIANO pag. 281, ex XENOPHONTE pag. 122, & HERODOTO pag. 306. seq.

ni Christi. De tali enim Abrahamo sermo est, qui erat mortuus v. 53, qui erat Judæorum, cum quibus Christus disputabat, Pater v. 56, qui viderat Christi diem v. 56, quem Christus, quippe nondum quinquagenarius, ex Judæorum mente, videre haud poterat v. 57. Rogo et obtestor omnes, quibus sanum est, synciput, quive præconcepitis opinionibus nondum prorsus occæcati sunt, ut æquum hic ferant judicium, utrum de Abrahamo mystico, Gentium Patre spirituali, hoc loco sermo esse queat. Qua 3. denique, versus 12. ad supplementum horum verborum minus recte trahi potest, cum v. 12. 21. 31. nobis tria distincta, et a se invicem separata, exhibeantur colloquia cum Judæis, ut aperta litera rextus restatur, quibus, ut ex v. 3. discimus, præcesserat historia adulteræ, et institutum, hac occasione, colloquium cum Pharisæis et Scribis, quod in hoc capite primum est. Hinc in quarto colloquio, non citra insignem absurditatem, ex secundo aliquid assumitur ellypseos supplendæ ergo. Cui accedit, quod nexus hoc supplementum factitium prorsus respuat. De tali enim existentia sermo est, qua posita Christus potuit apparere Abrahamo v. 33, quæve istiusmodi involvit durationem, quæ a parte ante numerum 50 annorum excedit v. 57. Plura hic non cumulamus, sed B. L. ad autores, qui ex instituto Socinianis semet opposuerunt, ablegatos volumus (13).

§. IV.

- (13) Insignis est eorum numerus, in omnibus propemodum cætribus, pro gloria Christi, contra nefarios Socinianorum insultus, decertantibus, qui hoc effatum Christi a detorsionibus, hostium veritatis modo dictorum, liberarunt, quorum nomina per multæ vix capiunt paginæ. Ex Lutheranis trigam Theologorum saltem commemoro, quorum acumen & soliditas reliquos superavit, b. intelligo GLASSIUM in *Philologia* § 1. jam citato, b. FEURBURNIUM partim in *Anti-Ostoro* Disp. IX. pag. 155., sqq. partim in *Anti-Enjedino posthumo*, a b. HABERKORNIO edito, Disp. V. pag. 116. sqq., & b. ABRAH. CALOVIUM, ut alibi, ita inprimis in *triga exercitæ selectarum, de προυνάρεσι Christi*, quarum prima de

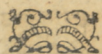

§. IV.

Hæc omnia qui recta animi lance secum trutinaverit, diffiteri nulla ratione poterit, ERASMUM JOHANNIS, hominem Arianum, cum F. SOCINO de præexistentia Christi ante-seculari disputantem, ex vero judicasse: *quod fateri opus habeat, se per omnem suam vitam non magis contortam Scripturæ interpretationem audivisse* (14). Immo coactæ illius & violentæ detorsionis verborum Christi, in se perspicuorum, ipsos pudet Socinianos, qui proinde aliam substituunt, ita quidem, ut eam, quæ SOCINI est, quamve §. 2. recenset, explicationem, vel plane rejiciant, vel cum illa simul in medium proferant, lectoris arbitrio relinquentes, utram eligere velit. Nova hæc interpretatio eo redit, ut concedant quidem, de Abrahamo nato & defuncto hic sermonem institui, interim tamen existentiam Christi non aliam intelligi debere, quam in prævisione & constitutione Divina. Ut adeo sensus orationis Christi hic sit: Amen, Amen dico vobis; antequam Abrahamus natus fuit, ego jamjam a DEO ut Messias prævisus & constitutus sum. Adoptarunt eam *Ministri Ecclesiarum consentientium in Sarmatia & Transylvania* i. e. Unitariarum s. So-

de præexistentia ante Abrahamum e Joh. VIII. 58. agit, ejusque operibus elencticis *Anti-Socinianis* Tom. I. Part. II. pag. 430. sqq. inserta legitur. Quibus ex Theologis nostratibus s. Rostochiensibus addo, b. PAUL. TARNOVIUM de S. S. Trinitate, Socine contra Wujekium disputanti, semet opponentem, passim. b. DORSCHUM in *Theol. Zachar. Part. II. pag. 214.* & in comment. in 4. Evangel. a b. FECHTIO edito pag. 1072., quibus merito addo b. SCHOMERUM in *Colleg. Anti-Sociniano* pag. 40. Nec reticendi hic sunt, qui recentissimis ausibus ARTEMONII s. SAM. CRELLII in *initio Evangel. Johannis* restituito semet opposuerunt, quos celeb. JOH. ERHARD. KAPPIUS Dissert. s. r. *historia Artemonis & Artemonitarum Sect. II. §. 6. pag. 53.* recenset, & ex quibus mihi imprimis ad manus est, præcocius illius eruditi, JOH. PHIL. BARATTERII *Anti-Artemonius*, ubi præsens nostrum dictum in subjuncta dissert. IV. pag. 433. sq. folide vindicatur.

(14) In *disp. inter ERASMUM JOH. & F. SOCINUM* in *Biblioth. Fratrum Polonorum*. supra ad §. 2. jam allegata.

f. Socinianarum (15), quorum verba merentur excitari: „fuit
 „ante Abrahamum Christus in virtute, cognitione & figuris, quemad-
 „modum dicitur heri & hodie Christus, & in secula,,. Et alio loco:
 „Dicit se ante Abrahamum fuisse homo ille Christus Joh. VIII. (non
 „enim alius ibi loquitur). Ab initio enim mundi, ante Abrahamum
 „erat promissus, cognitus & expectatus,, (16). Accedit iis MART.
 RUARUS, haud obscurum inter Socinianos nomen, „ad expli-
 cationem, scribens (17), illius loci πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἶμι,
 „nulla divinitus facta revelatione erat opus, quandoquidem etiam ante
 „istam non nemini editam revelationem, (de qua ego mihi iudicium jam
 „non sumo, sed suo eam loco relinquere malo,) fuerunt ex nostris, qui
 „locum illum, tanquam nihil sententiae suae de ortu Christi adversan-
 „tem, commode eum ad modum explicaverunt, quem GROTIUS se-
 „cutus est, ad quem & CALVINUS & BEZA praeiverunt, quique
 B 2 „mihi

(15) Transcripsimus hæc verba ex HOORNBECKII Socinianismo confu-
 tato Tom. II. pag. 144.

(16) Sunt hæc omnia Socinianorum systemati conformiter intelli-
 genda: Christum fuisse promissum ante legem non modo, sed etiam
 aliquot post legem latam seculis asserunt quidem, ita tamen, ut
 promissiones de Messia tanta fuerint involutæ difficultate, ut
 a populo illo vix ac ne vix quidem intelligi possent. Christum
 fuisse cognitum: Ubi distinguunt, inter id quod ordinarie &
 extraordinarie contigit. Illud negant simpliciter, hoc conce-
 dunt in certis tantum hominibus, quibus insignior divini spi-
 ritus vis data fuit, ex singulari Dei gratia ac beneficio. Chri-
 stum fuisse expectatum: Hic distinguunt inter expectationem,
 quæ pro fundamento habet fidem, & eam quæ habet spem, sive
 aperta testimonia Scripturæ, & conjecturas tantum. Illam ne-
 gant, hanc admittunt. Conf. Catech. Racov. pag. 202. edit.
 Racov. 1609., VAL. SMALCIUS contra FRANZIUM pag. 224., &
 JOH. VÖLKELIUS de vera religione libri III. Cap. XIV. p. 117., &
 libr. IV. Cap. III. pag. 455., ex edit. MARESII, in hydra Sociniani-
 smi expugnata Tom. III.

(17) Centur. I. Epistolar. pag. 216, apud b. ZELTNERUM in historia
 Cripto-Socinismi Altorfensi.

„mibi & simplicissimus & contextui verborum convenientissimus vide-
tur,,. Inserta est eadem postmodum Catechesi Ecclesiarum Polo-
nicarum, earundem jussu post correctæ, ac dimidia amplius parte aucta,
atque per JOH. CRELLIVM, JONAM SCHLICHTINGIVM,
MART. RVARVM ac ANDR. WISSOWATIVM recognita at-
que emendata (18) quemadmodum etiam a JOH. SCHLICHTIN-
GIO aliis locis (19), JOACH. STEGMANNO (20), nec non FLOR.
CRVSIO (21) adoptata, & ab HVG. GROTIIO (22), JOH.
CLERICO (23), & ex parte HAMMONDO (24) defensa fuit (25).
Quodsi dicendum, quod res est, effugit illa quidem permulta
incommoda, quæ LAEL. SOCINI explicationem premunt, & nihi-
lominus tamen cum sententia de Christo mero homine, ante Ma-
riam non existente, arcte connecti potest, interim tamen æque
ac

(18) Emendatæ hujus Catecheseos Socinianæ, de qua plura dabit
b. JOH. ANDR. SCHMIDIUS Progr. de Catechismo Racoviensi plag. B.
& C., ad manus mihi sunt editio latina, quæ Stravopoli in 4to
prodiit, ubi vid. pag. 31, & versio Batava s. t. Catechismus van
die Poolse Gemeenden Vryburg 1666. pag. 34.

(19) In Commentar. in Evang. Joh., in Bibl. Fratrum Polonorum, eo, qui
SCHLICHTINGII opera in N. T. continet, tomo, pag. 73.

(20) In Commentar. in Johannem a WOLZOGENIO inchoato, eo Biblioth.
Fratrum Polonorum. Tomo, qui inter alia WOLZOGENII in 4. Evange-
listas exhibet expositiones pag. 881. coll. pag. 788.

(21) Conf. b. ZELTNERUS in historia Crypto-Socinismi Altorfni
pag. 805.

(22) In annotat. in libros Evangeliorum ad b. l. pag. 936. edit. Ami-
stelod. 1641. in Folio. Conf. etiam b. ABRAH. CALOVIVS in
Bibliis illustr. ad b. l.

(23) In Paraphrasi ad b. l.

(24) in Paraphrasi & annotation. ad N. T. pag. 260.

(25) Plures adhuc allegat nota WISSOWATH Catechesi Ecclesiarum
Polonicarum nota 18. excitatæ adjecta.

ac illa falsa est, scopo Christi integroque contextui contraria. Inprimis id urgendum venit, reclamare hic nativam usitatamque verborum *ἐξ οὗ* significationem, quippe quæ nullibi existentiam Christi in prævisione & constitutione DEI involvunt, semper autem veram & realem, cum e contra prævisio Dei per *προγινώσκων* & per verbum *προγινώσκων*, vid. Act. II. 23, 1 Pet. I. 26, constitutio Divina vero per *προοριζέτω* Act. IV. 28, 1 Cor. I. 7, in quibus locis de Christo sermo est, exprimitur. Argumenta, quæ scopus totaque textus coherencia suppeditant, nunc non urgebimus, ex instituto de iis §. 9 dicturi.

§. V.

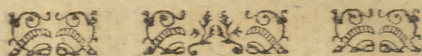
Auxit horum numerum, desperatæque Socinianorum rei pro virili succurrere voluit, defunctus anno proxime elapso, in Gymnasio Remonstrantium Amstelodamensi Professor, Jo. JAC. WETSTENIUS (26), ex incondita & indigesta variantium lectionum annotationumque in N. T. farragine, quæ Amstelodami duobus in Folio Tomis 1751 & 1753 prodiit (27), eruditis no-

B 3

notis-

(26) Vitam et fata huius viri recenset S. V. RATHLEF in der Fortsetzung des igtlebenden gelehrten Europa. Vol. V. pag. 1 sq., JAC. KRIGHOUT, Gymnas. Remonstrantium Amstelodam. hodie Professor, in *sermone funebri* Jo. JAC. WETSTENIO dicto, et *Amstel.* 1754 edito, quem tamen a partium studio se non temperasse, docet JOH. LUDOV. FREY, Facult. Theol. Basileens. hodie Senior, in *Epistola* ad JAC. KRIGHOUT, de Jo. JAC. WETSTENIO Bas. 1755., ad quam tamen respondere conatus est, ipso hoc anno, KRIGHOUTUS in *memoria Wetsteniana vindicata Amstel.* 1755. Lites, quæ WETSTENIO cum Theologis Basileensibus intercesserunt, enarrant: Acta oder Handlungen, betreffend die Irthümer und anstößigen Lehren Herrn J. J. W., gewesenen Diaconi Leonhard - - Basel 1730, quibus tamen nonnulla, quamvis duro & acerbo scribendi genere opposuit, WETSTENIUS in *prolegom. T. I. N. T.* præmissis pag. 187. seq.

(27) Ut de isthoc opere non satis laudando, siquidem labori plusquam Herculeo, exacta in digerendis singulis accuratio, sa-

notissimus. De religione & secta, cui se addixerat WETSTENIUS, non eadem judicia lata fuisse scio. Adsumt multa, quæ Socinianismi maculam ipsi adspargunt, quibus omnibus factum est, ut 1730 ab officio, quod in Ecclesia Basileensi gerebat, de- jiceretur (28). Certum tamen est, ipsum, cum JOH. CLERICO successor constituendus esset, Arminianorum placitis, edita publica confessione fidei, semet conformasse (29), qualia etiam in doctrina de mysterio Trinitatis, articuloque de Christo, in adornata a se editione N. T., clare satis profitetur (30). Relinquamus

nioris Criticæ circumspectior applicatio, & quod caput rei est, veritatis revelata amor, in auctore respondisset, multa dicamus, B. L. a nobis non expectabit. Adsumt, qui ejus desiderio satisfacere possunt, S. Vener. Dn. D. BAUMGARTEN in den Nachrichten von merkwürdigen Büchern Tom. II. part. 7. p. 48., & Tom. IV. Part. 20. pag. 114. sq., Dn. D. KRAFT in der neuen Theol. Bibl. Part. 72. pag. 99. sq., nec non Part. 92. pag. 99 sq. Addantur relationes de libris novis Götting. anni 1751. Fascic. 2. p. 348. sq., & anni 1733. fasc. 5. pag. 244. sq., Dn. STROBTMANN in dem neuen gelehrten Europa, Part. 5. pag. 253., Dn. Prof. JOH. DAV. MICHAELIS in curis in versionem syriacam Actuum Apostolicorum §. 13. pag. 194., Dn. Prof. ERNESTI in Specimine castigationum in Jo. Jac. Wetstenii editionem N. T. Lips. 1754., Dn. Prof. GLÖCKNER in Progr. quo interpretandi ratio, a nupero N. T. editore V. C. JO. JAC. WETSTENIO plerumque adhibita, modeste examinatur Lipsiæ 1754. Ut eos taceamus, qui unam alteramve particulam suo subjecerunt scrutinio, dataque hac occasione de totius operis structura & æconomia egerunt.

(28) vid. *Acta* num. 1. allegata pag. 204. 206. 305. sq., quorum summam tradit cit. Dn. RATHLEF pag. 11. 12. sq.

(29) Publicæ luci eadem exposita fuit *Amstelod.* 1733. s. t. *Confessio fidei*.

(30) Subordinationem trium personarum *Prolegom.* pag. 204. 205. expresse asserit. Filium a Patre pendere, & licet Pater & Filius appelletur DEUS, non tamen hanc appellationem de utroque usurpatam, eandem per omnia habere significationem, sed majori emphasi Patri, quam Filio & Spiritui S. tribui, affirmat,

mus id negotii Socinianis & Arminianis, inter quos tamen non adeo magna deprehenditur distantia, ut de gloria, quisnam ex utroque cœtu WETSTENIVM sibi vindicare debeat, inter se conveniant. Interim id certum nobis est & exploratum, ipsum non solum, data occasione, Socinianorum armis contra orthodoxam de Christo doctrinam pugnare (31), sed etiam in depravandis illis locis, qui præexistentiam Christi ante Mariam clare satis docent, cum Socinianis conspirare (32), imo in oppugnando hocce, circa quod versamur, effato Christi, quamvis callide id dissimulet, revera tamen nil agere aliud, quam ut obducta jamdudum situ & ærugine Socinianorum arma nova arte perpoliat. Ejus igitur conatus, quibus, ut, quod sibi proposuerat, obtineat, omnem movet lapidem, uberiori disquisitione non indignos judicavimus.

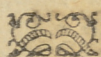
§. VI.

Ante omnia mens WETSTENII cum suis rationibus accurate repræsentanda venit. Hæc vero eo redit, quod in iis quidem nobiscum conveniat, (1) τὸ γενέσθαι in præterito, non in futuro, et (2) Abrahamum in significato proprio, non metaphorico, et mystico sumendum esse; in eo vero dissentiat, et a veritate hermeneutica quam maxime abeat, quod verba ἐγώ εἰμι, non existentiam absolutam et actualem, sed cum additorem et in promissionibus suo tempore implendis, duntaxat fundatam, denotare asserat: *Ego sum Messias*; adeoque integram orationem Chri-

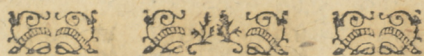
pag. 207., & ad librum ab Episcopo quodam Hiberno s. t. *The religion of Man* editum, (qui Arianismum sapit,) provocat. Inprimis initium Evangelii Johannis Arianorum, quibus adstipulantur Arminiani, menti, conformiter interpretatur. Conf. quoque annotationes ad Joh. XVII. 3. Plura nunc tacemus.

(31) Sic ad Joh. I. 1. explosam dudum F. SOCINI sententiam de voce Θεός cum et sine articulo urget, idemque Rom. IX. 6. repetit.

(32) Vid. nota WETSTENII ad Job. I. 15.

Christi in hunc sensum deformat: Amen, Amen, dico vobis: *Ego sum Messias ille, antequam Abrahamus, Pater vester, nasceretur, jamjam promissus, ab omnibusque fidelibus oculis fidei visus, hinc tempore Abrahami futurus. Quem quidem sensum, a se assumptum, ut firmer, duo in medium profert argumenta, 1. voces ἐγώ ἐμὶ nuaquam in Scriptura S. denotare: ego sum vel ego eram absolute et simpliciter, sed potius, 2. quando de Christo simpliciter et sine addito adhibeantur, frequentissime significare: Ego sum Messias: Ergo et hoc loco ita accipiendas esse. Cum vero facile prævideat WETSTENIVS, notionem existentiae hic reclamare, cum quidquid in promissionibus et vaticiniis prædicatur, aut alia quacunque ratione, ceu futurum, præsignificatur, non existat in præsentem, s. actu, hinc termino ἐμὶ minus recte exprimi possit, quo alias existentia realis et in præsentem designatur, in eo totus est, ut hanc objectionem removeat, significatumque a se assumptum, cum usu loquendi Metaphysicorum conciliare studeat. Ut vero Socinianismi maculam suae explanationi abstergat, callide agit, et ad auctoritatem THEOD. BEZAE, Theologi inter Calvinianos magni nominis, qui cramben a WETSTENIO recoctam, novaque ratione præparatam, jamdudum apposuerat, semet recipit, nonnullaque ejus testimonia conquirat, ut lectoribus suis, inprimis Calvinianis, qui auctoritatibus magis, quam rationibus, ducuntur, si non assensum extorqueat, tamen interpretationem suam, ceu innoxiam repræsentet. Hæc summa est meditationum WETSTENIANARVM. Judicet B. L. utrum mentem ejus recte perceperimus. Ita vero verba ejus fluunt: „Desidero locum Scripturæ, ubi ἐγώ ἐμὶ significat: ego eram, vel ego sum simpliciter. Marc. XIV. 62. ἐγώ ἐμὶ manifeste significat: ego sum Messias. Luc. XXII. 70. Job. XIII. 19. „XVIII. 5. 6. 8. IV. 26. supra cor. 24. 28. conf. IX. 9. Matth. XIV. 27. Luc. XXIV. 39. Si ergo eodem modo hic interpretemur, sensus erit: „Ego sum Messias, Adamo, Enocho, Noacho, et Patriarchis promissus, „atque expectatus, diu antequam Abrahamus natus esset. Sin autem metaphysicam notionem verborum ego sum retinere velimus; „dicen-*

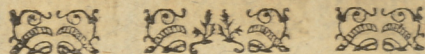

„dicendum erit, Christum ibi fuisse, ubi *conspēctus est*, b. c. menti fi-
„dolum fuisse præsentiem, 1 Pet. 1, 20. Ita BEZA Colloq. Montibel. p. 63.
„(pag. m. 77. ex edit. Tubing. 1587.) Et nolim sane ego dicere: Cor-
„pus Christi tempore Abrahæ non extitisse. Fuit enim sed non actu.
„Ex quo sequitur, quod ad veram præsentiā, non semper illa realis
„existentia requiratur, et in J. (i. e. in annotationibus in Johannem,
„quæ Annotationibus in N. T. a THEOD. BEZA adornatis, Ge-
„nevæ 1556. vulgatis, et Cantabrig. 1642. recusis, insertæ legun-
„tur.) „Non existimem, Christum simpliciter agero de se, quatenus
„Deus est, sed quatenus est oculis fidei visus ab Abrahamo, DEI vide-
„licet et hominum mediator, Deus in carne manifestatus, nam alio-
„qui non videretur Christus apposite differere.

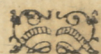
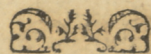
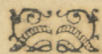
S. VII.

Desidero, inquit WETSTENIVS, locum Scripturæ, ubi *ἐγώ εἰμι*
significat: ego eram, vel ego sum simpliciter, quæ verba, ceu arie-
tem genuinæ horum verborum explicationi opponit. Fate-
mur novum hoc esse *εὐαγγέλιον* WETSTENIANVM, interpreti-
bus omnibus, quantum nos quidem scimus, hætenus incogni-
tum, tamen si dicendum quod res est, non novas inter verita-
tes, sed hallucinationes et aberrationes ponendum. Nec pos-
sumus non, quin admirationem nostram testemur, qui fieri po-
tuerit, ut qui totum fere vitæ suæ tempus circa N. T. libros
consumsit, in talem incidere potuerit sententiam WETSTENIVS,
cujus contrarium luculentissima comprobant documenta, quo-
rum uno plura vel unicum JOHANNIS Evangelium suppedi-
tare potest. Id equidem largimur, τὸ εἶναι, item *ἐγώ εἰμι*, fre-
quentissime de existentia cum addito tali adhiberi, quod vel ex-
pressa litera indicat, v. c. cap. IV. 26, VI, 35. 48. 51, VIII, 18,
X, 7. 11. ut exempla ex reliquis capitibus colligenda taceamus, in
quibus locis omnibus *ἐγώ εἰμι* idem est, ac existo ut talis et
talis; vel contextus postulat e. gr. Cap IX. 9. XVIII, 5. 6. &c.
interim non desunt et istius significationis, de qua quaeritur,
spe:

C

specimina, et si deessent, non video, quid exinde lucretur
 ὁ ἀντικείμενος. Sufficit, ut in eo, quem circa versamur loco,
 non aliam nisi existentiae absolutae et simpliciter talis signifi-
 cationem admittat. Producamus tamen, ex unico Johannis Ev-
 angelio testimonia sat manifesta. Cap. I. 1, inquit Johannes:
 ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. *In principio jam extitit verbum.* Ubi de
 nulla alia, nisi de existentia absoluta et simplici eademque reali
 sermo est, quod nec ipse WETSTENIVS diffitetur, haec ver-
 ba ita explicans: *Cum primum rerum universitas cepit creari, jam
 erat sermo, quo ipso huic suae sententiae, in tota Scriptura S.*
non occurrere locum, ubi ἐμὶ existentiam simpliciter talem
designat, ipse dicam scribit. Succedant alia loca. Cap. VI. 24,
 ὅτε ἐν εἶδεν ὁ ὄχλος, ὅτε Ἰησοῦς ἐκ ἔσω ἐκεί, *cum videret Popu-*
lusi Jesum non esse ibi Cap. VII. 33, nec non XIII. 33, ἐτι μι-
 κροῦ χρόνον μεθ' ὑμῶν ἐμὶ, *adhuc breve tempus sum vobiscum i. e.*
existo, vivo, ambulo inter vos, et v. 34, καὶ ὅπῃ ἐμὶ ἐγὼ, ubi ego
existō, adsum &c. Cap. IX. 5, ἔταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, *Quōs ἐμὶ*
τοῦ κόσμου, quamdiu fui, extiti in mundo, ego sum lux mundi,
in quibus verbis existentia Christi simpliciter talis ab ejus exi-
stentia cum addito, ut Messiae mundo exhibiti, distinguitur.
 Cap. XII. 26, ὅπῃ ἐμὶ ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἰμὸς ἔσται,
ubi ego sum, erit et ibi servus meus, Cap. XIV. 3, ἵνα ὅπῃ ἐγὼ
 ἐμὶ, καὶ ὑμεῖς ᾗτε, *ut ubi ego sum etiam vos sitis,* Cap. XIV. 9,
 τοσόντον χρόνον μεθ' ὑμῶν ἐμὶ, *tanto tempore fui, extiti, commora-*
tus sum etc. inter vos, Cap. XVII. 24, Θέλω ἵνα ὅπῃ ἐμὶ ἐγὼ,
 καὶ ἐκεῖ οἱ ᾧσι μετ' ἐμῶν &c. *volo Patres! ut ubi ego sum, etiam*
illi sint etc. Adsit Wetstenianus, vel alius quicumque, et cum
 specie, etiam levissima, nobis commonstret, de alia, quam
 quidem existentia simplici, vera et reali sermonem in his locis
 esse! Quo manifestiora autem sunt haec omnia, eo minus cre-
 do superesse, quod WETSTENIVS jure a nobis desiderare
 queat. Nec est, quod negotium hic nobis facestat, Christum
 de existentia sua ante Abrahamum loqui in Praesenti, non in
 Praeterito.

Præterito aut Imperfecto. Ut enim taceamus, de Christi existentia, utpote Divina et æterna, quæ est perpetuum *viv*, omnesque plane successiones excludens, recte eandem prorsus loquendi rationem adhiberi, quæ de Dei existentia alias in Scriptura adhibetur, quippe quod WETSTENIUS cum toto Socinianorum et Arminianorum choro prorsus negat; id saltem urgeamus, omnium plane linguarum usum comprobare, quod, quando de duratione quadam continua sermo instituitur, Præsens ad eam indicandam adhiberi soleat, v. gr. Titius per quadraginta annos *versatur* Rostochii, per tredecim annos jam *fungor* officio &c., quæ locutio non præsens solum, sed inprimis præteritum, et idem prorsus involvit, quod Logici per terminum in *ampliacione* sumtum indicare solent, qualis obtinet, quando terminus pro eo tempore sumitur, quod in verbo adjecto significatur, et pro alio simul, quemadmodum in locis in proxime antecedentibus allegatis, Joh. VII. 33. 34, XIII. 33, XIV. 9, exempla occurrunt, et b. GLASSIUS (33) plura huc facientia suppeditare potest. Verba igitur Christi, circa quæ nunc versamur, commode ita verti posse: *Antequam Abraham nasceretur, ego jam fui*, quemadmodum versio *Perfica*: nondum Abraham factus erat, cum ego eram (vid. BRIAN. WALTONVS in *Bibl. Polygl. ad h. l.*) et *Aethiopica* id exprimunt: priusquam nasceretur Abraham, ego fui (vid. Dn. BODIUS in *N. T. ex versione Aethiop. interpr. ad h. l.*) seu quod idem est: *Ego Abrahamo præextiti, præexistentia absoluta et simpliciter tali, vera tamen et reali*, nec ipse WETSTENIUS diffiteri amplius poterit.

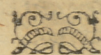
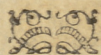
§. VIII.

Progreditur ulterius WETSTENIUS, docturus nosmet, quinam cum terminis *ἐγὼ ἐμὴ* combinandi sint conceptus

B 2

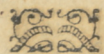
,,Marc,

- (33) In *Philologia S. Libr. III. tract. 3. Can. 47. pag. 883. seqq.* nec non *libr. IV. Tract. II. Observ. 20. pag. 1239. sq.* Meretur etiam legi observatio CASTALIONIS in *Bibl. Crit. Anglican. Tom. IV. ad h. l. pag. 1688.*

„Marc. XIV. 62, inquit, ἐγώ εἰμι manifesto significat; ego sum
 „Messias. Luc. XXII. 70, infra cap. XIII. 19, XVIII. 5. 6. 8. IV. 26, su-
 „pra v. 24. 28, conf. cap. IX. 9. Matth. XIV. 27, Luc. XXIV. 39. Si
 „ergo eodem modo hic interpretemur, sensus erit: ego sum Messias, Ada-
 „mo, Enocho, Noacho & Patriarchis promissus atque expectatus, diu
 „antequam Abrahamus natus esset,„. Hauserit hæc omnia ex scriptis
 Socinianorum (34) adversarius noster, quibus nihil, nisi congeri-
 em dictorum Scripturæ S., quibus assumptum a se significatum
 verborum ἐγώ εἰμι firmare posse sibi videtur, addit, quæ tamen
 omnia non probant id, quod probare debent. In quibusdam
 enim ἐγώ εἰμι nihil aliud denotat, quam ego existo cum addi-
 to, non autem præcise, ego existo ut Messias. Huc pertinet
 Joh. IX. 9., qui locus non de Christo agit, sed de cæco miracu-
 lose sanato, dicente ἐγώ εἰμι h. e. ego sum illud ipsum indivi-
 duum, olim cæcum, & in via inter mendicos sedens, Joh. XVIII.
 5. 6.

- (34) Sic JON. SCHLICHTINGIUS in *Commentar. in Evangelium Johannis*,
Bibl. Fratr. Polonor. eo, qui SCHLICHTINGII Opera posthuma
 continet, Tomo inserto, ad h. l. ita loquitur, ut crederes, WET-
 STENIUM ex huius fonte rivulos in sua prata derivasse. Ad
 verba enim: Ego sum, ita commentatur: „Eo modo Christus hic de
 „se, quod ante Abrahamum fuisset, affirmat, quo Messias & dies Messie
 „ante Abrahamum, imo ante mundum conditum, erat. Nam quæ a
 „Deo destinata & constituta sunt, antequam rebus & factis ipsis ex-
 „hibeantur, apud Deum esse dicuntur - - . Idem verborum Christi
 „manet sensus, si quis verba Christi: ego sum, cum solita intelligat ellipsi,
 „vel apostrophi, id est, antequam esset Abraham, ego sum Messias ille, ut
 „supra v. 24. 28. & cap. XIII. 19. Hoc enim sensu verba ista: ego
 „sum, absolute prolata Christus de se usurpare solebat. Quin & pseudo-
 „Christi usurpari erant Marc. XIII. 6. Conf. cum Matth. XXIV. 5.
 „Nec alia potior ratio dari potest (dedimus nos aliam §. 7.) cur
 „non dixerat ego eram, sed, ego sum, quam ut hac formula se
 „Messiam esse significaret,„. Similia his omnibus habet JOACH.
 STEGMANNUS in *Commentar. in Johannem*, a WOLZOGENIO in-
 choato, & ab ipso continuato, *Bibl. Fratr. Polon.* eo, qui scripta
 CRELLII, SCHLICHTINGII & WOLZOGENII in N. T. continet, Tomo,
 & quidem priori, inserto.

5. 6. 8., Matth. XIV. 27, & Luc. XXIV. 39., agunt quidem de Christo, ita tamen, ut nemo sanus in iis testimonium Christi quærere queat, se esse Messiam. In priori enim loco Christus ad quæstionem inimicorum suorum responderet: Ubi est Jesus Nazarenus? quem, ut captivum inducamus, ablegati sumus. Hinc Christus nihil aliud intendit, quam hoc: Ego ille sum, quem quæritis. In duobus vero posterioribus, Christus in mari ambulans, & post resurrectionem apparens, discipulis suis, qui pro spectro ipsum habebant, errorem, oriundumque exinde metum excussurus, inquit: *ἐγώ εἰμι* i. e. ego sum illa ipsa persona, qua substantiam, quæ hæcenus vobiscum ambulavit, quamve in hac forma toties vidistis, non vero, ut putatis, forma phantastica, imo larva diabolica. In reliquis vero dictis, Marc. XIV. 62, Luc. XXII. 70, Job. XIII. 19, IV. 26, VIII. 24. 28., IX. 9. quæ numerum facile augendis, siquidem opus foret, utique iste obviat significatus: *Ego sum Messias*, sed quod probe notandum: Messias præsens, non futurus, Messias mundo exhibitus, officio suo actu fungens, non in destinatione & constitutione Divina, seu inductio omnium locorum comprobat. Triplex igitur istius formulæ *ἐγώ εἰμι*, quando de Christo, solitarie posita, adhibetur, in Scriptura S. occurrit usus. Vel enim 1) existentia absoluta, eademque vera et realis (vid. dicta ad §. præced.) vel 2) existentia cum addito, prout circumstantiæ Christi externæ id requirebant, vel 3) denique officii ejus Messiani functio ea ipsa exprimi solet.

§. IX.

Nihil tamen his omnibus lucratur WETSTENIUS. Quando enim supposito, et a nobis concessio, dari loca, in quibus verba *ἐγώ εἰμι* a Christo adhibita, idem sunt, ac *ego sum Messias*, concludit: Si ergo eodem modo hic interpretemur, sensus erit: *Ego sum Messias*, Adamo, Enocho, Noacho et Patriarchis promissus atque expectatus, diu antequam Abrahamus natus esset, duplex in concludendo committit vitium. 1) Conclusio WETSTENII non

C 3

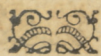
sequi-

sequitur ex præmissis. Præmissæ enim continent: voces *ἐγώ εἰμι* ex usu Scripturæ S. denotant: *Ego sum Messias*, sed quod notandum, Messias præsens, actu mundo exhibitus, et in functione officii mei jam constitutus, et conclusio tamen evincere debet: in præsentem nostrum loco sermonem esse, de Messia adhuc futuro, Patriarchis promisso et oculis fidei viso. Desidero (ut verbis WETSTENII utar,) locum Scripturæ S., etiam unicum, in quo *ἐγώ εἰμι* idem est: ac ego sum Messias, fidelibus V. T. oculis fidei visus, quem tamen frustra quæsierint WETSTENIUS et Sociniani. 2) Manifeste a posse ad esse concludit, sive a sensu possibili ad sensum actuale. Certum est, verba *ἐγώ εἰμι* in sermonibus Christi nonnunquam actu hunc fundere sensum: *Ego sum Messias*, hinc quidem in aliis locis in se possibilis est, nunquam tamen ut actualis assumi potest, nisi commonestratur, scopum orationis, reliquasque textus *περίσσειαι* eum requirere, ceu principia hermeneutica docent. Dispicendum igitur nunc erit, quid scopus Christi, totiusque disputationis Christi cum Judæis nexus et coheræntia hic postulet, et sic apparebit, illum, quem WETSTENIUS assumit sensum, Christo in mentem haud venire potuisse.

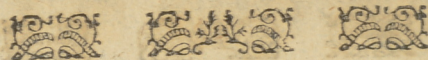
§. X.

Scopum verborum Christi, in dicto, circa quod versamur, indagaturi, merito inchoamus a v. 51. Hic enim Christus ultimum de persona & doctrina sua testimonium profert, circa quod novam, eamque maxime acerbam, inimicorum suorum experitur contradictionem, quæ ad finem, quem nostrum dictum constituit, protrahitur. Ad oculum illud cuilibet patebit, cui a v. nostro 58 ad v. usque 51 retrogredi placuerit. Intimum enim inter hosce versiculos conspiciet nexum. Dixerat autem Christus v. 51, se fidelibus suis immortalitatem conferre beatam. Judæi hoc audientes, insana quadam rabie acti, v. 52. statim ipsi objiciunt notissimum illud: *quod quis non habet, alteri conferre non potest*, imo hoc ipso Abrahamo et Prophetis

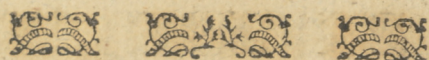
phetis maximam fieri injuriam reputant, quippe qui nullis aliis immortalitatem contulerint, imo ne ipsi quidem immortales fuerint. Si Syllogistice vim argumenti Judæorum repræsentare nobis velimus, ea huc redit: Quicumque ipse mortalis est, ille aliis immortalitatem conferre nequit A. Tu . . Ergo. In hoc argumento Christus adversariis suis (præmissis nonnullis generalibus, quæ ab inani jactantia, vanoque gloriæ studio, longe semet remotum testantur v. 54. 55.) negat minorem, scilicet: se mortalem, longeque alius conditionis, quam Abrahamum et Prophetas, i. e. immortalem esse, et ab Abrahamo ut talem, fontemque beatæ immortalitatis cum summo gaudio agnitum fuisse, contra affirmat, hunc in modum v. 56. ratiocinatus: Quicumque Abrahamo apparuit, segue ut fontem beatæ immortalitatis ipsi stitit, (hoc enim et non aliud sibi volunt verba: *Abraham gestit, ut videret diem meam, vidit eam, et lætatus est*), is operatus est, adeoque vixit, jam longe ante Abrahamum et Prophetas. etc. A. Ego (35).
Er-

(35) Communis fere est interpretum lapsus, quod putent, scopum Christi in v. 52. & 53. esse, præminentiam suam præ Abrahamo testandi. Nisi tamen me omnia fallunt, sapientia Christi in respondendo mirum in modum periclitabitur. Velim attente considerentur v. 52. & 53. Judæi hic inprimis agrediuntur testimonium Christi de conferenda fidelibus immortalitate, ex ea ratione, quia Christus ipse sit mortalis. Ex quo deinceps concludunt: Christum sibi majores tribuere prærogativas, quam quales habuerint Abrahamus & Prophetæ, qui fuerint mortui. Ita enim loquuntur: Abraham & Prophetæ mortui sunt. Tu vero promittis immortalitatem. An igitur tu immortalis es? adeone majorem Abrahamo & Prophetis tibi vindicas gloriam? Quid facis ex te ipso? scilicet immortalem & Abrahamo Prophetisque majorem. Jam scire vellem, utrum credere liceat, Christum palmariam objectionem, a qua altera dependebat, prorsus negligere potuisse? Nec dubito, quod si hoc, vel semper observatum, vel circumspectius, prout reliquæ textus circumstantiæ id postulant, semper applicatum fuisset, eos, qui huic pericopæ lucem affundere voluerunt, in explicando

Ergo. Jam instant adversarii ejus v. 57: Quicumque nondum quinquaginta annos vixit, is multo minus Abrahamum vidit.

cando v. 56. expeditiores facturos fuisse progressus, quippe in quo merito aliquid quaeritur, quod ad confirmandam veritatem: *Ego sum immortalis, ego tempore Abrahami & Prophetarum jam vixi, ego Abrahamo beatam immortalitatem contuli &c.* facere queat: Et hoc quidem nihil aliud est, quam peculiaris apparitio, qua in visione quadam oculari personam & faciem suam, prout natus est ex virgine gentis Abrahamiticæ, vixit, ministerio miraculorum defungi coepit, a passione exaltatus fuit ad dextram Patris, & in ultimo die omnes est excitaturus, & in altera vita coronaturus, Christus Abrahamo exhibuit, seque cum insigni ejus gaudio & exultatione tanquam fontem beatæ immortalitatis fuit. Quod quidem, quemadmodum verborum *ἡμέρας & τὸ αἶδεν* significatus admittit, quippe quorum alter pro tota vita alicujus personæ, totaque intercapedine, non una alterave particula temporis alicujus, adhibetur, ceu ex Matth. XI. 12., Luc. XVII. 26. 28., Ebr. V. 7. patet, & ex scriptoribus profanis b. RAPHELIUS ad h. l., & Cel. HEUMANNUS in Bibl. Bremenfi Class. I. fascic. 4. p. 478 sq. comprobarunt; alter vero etiam pro visione oculari, qualis in apparitionibus locum habet, sumitur, prout in historia transfigurationis Christi in monte Luc. IX. 32., apparitione post resurrectionem discipulis, Joh. XX. 20., & post ascensionem in cælos Stephano facta, Act. VII. 55. hoc significatu occurrit; ita actualitas huius sensus adhuc alia ratione evincitur, ex verbis Christi, quæ sequens nobis suppeditant argumentum: Quidquid Abrahamus videre gestiit, illud actu vidit. Abrahamus vero nihil aliud cernere gestiit, quam tempora N. T., Christum mundo actu exhibitum, natum, passum, resuscitatum &c. Hoc enim non solum vox *αἶδεν*, in casu prorsus simillimo, indicat Luc. II. 26. 30., sed omnium luculentissime ex Matth. XIII. 17. id discimus. Visio igitur quam cum exultatione desideravit, ocularis est; hinc etiam visio diei Christi, quæ, dulcissimo Salvatore teste, ipsi actu obtigit, ocularis erit. Interim talis esse haud potuit, qualis tempore N. T. locum habebat, hinc alia esse haud poterat, quam qualem indoles & conditio temporum V. T. permittebat,

vidit (36). A. Tu - E. In hac argumentatione Christo iterum neganda erat minor, siquidem omnibus, quæ in antecedentibus
ab

cebat, ocularis scilicet visio, in apparitione quadam illustriori & augustiori, quæ Patris credentium præ reliquis fidelibus V. T. fuit prærogativa, quæ quoniam præcise tempore Abrahamo contigerit, Scriptura quidem non recenset, nota tamen satis inter judæos ætatis Christi erat, quemadmodum notum quoque fuerat penes illos, nomina Magorum Aegyptiacorum, Mosi resistentium, Janines & Jambres fuisse 2. Tim. III. 18, aliave Act. VII. Cap. XIII. & per Epistolam ad Hebræos, præsertim Cap. XI. & XII. obvia, scribente b. RUSIO in *Harmon. Evangel. Tom. II. pag. 476.* Sententia, quam hic propono, ea est, quam b. olim FRANZIUS de *interpretatione Scripturarum* &c. Orac. XLVII. p. 451. 452, & b. GLASSIUS in *Philol. S. libr. V. tract. I. Cap. IV. pag. 1488,* vidit Abraham, scribens, adventum Christi in carnem *peculiari apparitione*, primum proposuerunt, quamve Cel. HEUMANNUS l. c. & in der *Erklärung des N. T. Part. III. pag. 455. sq.* argumentis fulcivit; ubi quidem a Viro Celeb. non aliter dissentio, nisi quod ille visionem assumat apocalypiticam s. ecstaticam, quæ in repræsentatione rei futuræ tam clara consistat, ut videns, utrum oculis corporeis an mentis eam viderit, ambigere queat, pro qua ego tamen, ut olim b. GLASSIUS jam fecit, visionem ocularem, qualis in apparitionibus locum habet, quamve verborum Christi nexus postulare mihi videtur, substituo, & hac ratione incommodum, quod Cel. HEUMANNUS l. c. p. 483. in sua explicatione ipse non dissimulat, quod vox *ἐίδεν* in verbis Christi duplici capiatur notatione, oculari & ecstatica, evito; & præterea ex isthac interpretatione, haud leve commodum, in refellendis Socinianis, & qui cum ipsis faciunt, experior.

(36) Sophistice hic agere judæos, locoque verborum Christi aliquid substituere, quod Christus non dixerat, ut haberent, quod absurditatis ipsum arguerent, Sociniani clamitant, & cum iis WETSTENIUS, vid. §. statim seq., mirumque in modum hoc ipso sibi placent, conatus nonnullorum, qui exinde, quod Christus Abrahamum viderit, pro reali existentia Christi argumentum

D

ab ipso allata erant, sua perstare debebat veritas. Et hanc quidem Christus infringit, hisce verbis v. 58: Ἀμὲν Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι. Jam quæro ex omnibus, qui res in nexu suo dijudicare valent; utrum veritas illa, in se quidem maxime fundata: *Ego jam sum Messias, Patribus promissus, et expectatus, antequam Abrahamus fieret*, ad scopum Christi obtinendum, impugnationibusque Judæorum satisfaciendum, aliquid conferat, hinc Christo sapientissimo in mentem venire, adeoque etiam ab ipso intendi potuerit. Certe adeo incongrue Christus respondere haud poterat, cum de eo: utrum fuerit Messias ante tempora Abrahami, nulla esset quæstio, sed de eo: utrum immortalitas et vita ipsi competat, utrum alius sit conditionis ac Abraham et Prophetæ, qui sint mortui, utrum ante quinquaginta annos jam extiterit, ut apparere, seque ut fontem beatæ immortalitatis manifestare potuerit Abrahamo. Quapropter nullus alius h. l. verborum Christi sensus admitti potest, præter hunc: Ego ante Abrahamum jam vixi, operatus sum, vita mea numerum quinquaginta

mentum desumunt, hoc ipso effugio eludi posse sibi visi, cum non sequatur: Abraham vidit Christum E. Christus vidit Abrahamum, quemadmodum non sequitur: Prophetæ viderunt matrem Christi (in vaticiniis) E. mater Christi vidit Prophetas. Non est tamen, ut Sociniani nimis hæc urgeant. Ut enim taceam, ex eo, quod judæi alia verba substituant, quam quibus Christus usus fuerat, nondum statim sequi, eos sophistice agere, cum alias ex v. 52. coll. 51. idem colligendum esset, quod tamen absurdum; sed comprobandum esse, malæ intentione id tactum esse, quod Sociniani nunquam efficient, maxime cum Christus eos ideo non taxet, nec taxare possit, cum de facta Abrahamo apparitione eodem jure dicere liceat: Christum vidisse Abrahamum, quam Abrahamum vidisse Christum. Id unice saltem commemoramus, posse nos nihilominus sensum verborum Christi legitime evolvere, etiam si substituamus id, quod Christus v. 56. dixerat: Tu nondum quinquaginta annos natus es, quomodo igitur potuit Abraham tuam videre diem? Nos interim maluimus verba textus retinere.

ginta annorum, a parte ante, longe excedit, s. quod idem est, vere et realiter exiit. Hinc Abrahamo præextiit.

§. XI.

Longe vero aliter WETSTENIUS scopum Christi sibi repræsentat, id quod ob rationes §. 6. allatas, maluit THEOD. BEZÆ, quam suis, exprimere verbis, hunc in modum:
 „Non existimem, inquit, Christum simpliciter agere de se, quatenus Deus est, sed quatenus est oculis fidei visus ab Abrahamo, Dei videlicet et hominum mediator, Deus in carne manifestatus. Nam alioqui non videretur Christus apposite differere. Videamus autem, quomodo Christus ex mente THEOD. BEZÆ et WETSTEN. differat. Hoc quidem ex iis, quæ ad v. 56 et 57. annotavit, discere possumus. *Dies Domini* (ita T. BEZÆ a WETSTENIO ad v. 56. allegatus) nihil aliud significat, quam „adventum ejus in carnem. Vidit enim eum eminus Abraham, fidei „nimirum oculis, ut declaratur Hebr. XI. 13, Luc. XVII. 22, (37). Quibus addit WETSTENIUS, Christum dicere v. 57. se ab Abrahamo visum, non vero Abrahamum a se visum, quod posterius Judæi fraudulenter loco prioris substituerint, adeo-
 D 2 que

(37) ὁ μὲν φησὶ hic sunt Sociniani. SCHLICHTINGIUS in commentar. in Evang. Joh. pag. 73. „Vidit, scribit, Abraham diem meum, „non quidem oculis corporeis, sed oculis animi per spiritum „propheticum. Erat enim Propheta. Hinc Propheta Hebræis „videntes dicti sunt, quod longinqua & multis post seculis even- „tura viderent, & prænunciarent. Quocirca Abrahamo viven- „te, s. Abrahami diebus, erat dies Messie, & consequenter Mes- „sias ipse. Erat, inquam, tum, imo et ante Abrahamum, & ante „secula, dies Messie & Messias ipse, quatenus erat Dei destina- „tione & constitutione. Ut adeo WETSTENIO perinde esse potuerit, utrum ex BEZÆ, utrum vero ex SCHLICHTINGII pen- hæc ipsa depro neret.

que iniquos verborum Christi interpretes egerint, in quo iterum Socinianos sequitur (38).

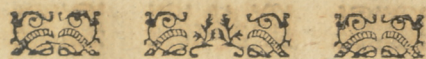
Ex mente igitur THEOD. BEZAE, hinc WETSTENII, talis emergit oratio Christi, talisque ejus cogitationum nexus: Vos o Judæi! in eo estis toti, ut mihi omnem præ Abrahamo negetis prærogativam v. 53. Ego vero vobis testor, Abrahamum et Prophetas longe aliter de me judicasse. Abraham inprimis, Pater vester, insigni perfusus est gaudio, cum promissiones de me audiret, meque oculis fidei videret v. 56. Et quamvis hoc maximam in vobis excitet admirationem, qui fieri potuerit, ut Abraham diem meam videret, quippe qui nondum quinquaginta annos explevi v. 57, tamen cum maxima asseveratione et certitudine vobis dico: antequam Abrahamus natus fuit, me jamjam esse illum Messiam, Patribus promissum, et ab iis expectatum v. 58. Verum enim vero frigida non solum et jejuna sunt hic omnia, sed etiam permulta hic occurrunt, quæ admitti prorsus nequeunt, scilicet:

1) In eo peccat WETSTENIVS, quod palmariam discerpandi materiam negligat, quippe quæ non in v. 53, ut facit WETSTENIVS, sed in versibus 51 et 52 quærenda est. Enim vero non disputabatur de eo: utrum Christus major sit Abrahamo, sed utrum Christus, qui tamen, ex mente Judæorum, nil erat nisi nudus et mortalis homo, immortalitatem conferre posset. Christum Abrahamo majorem esse, erat (39) conclusio exinde deducta, quæ stante suo principio simul stabat.

2) Falsa interpretatio v. 56. suppeditatur. Dies enim Christi

(38) Vid. JON. SCHLICHTINGIUS & JOACH. STEGMANNUS *lectis sapientiatum* inprimis nota nostra 36. ad §. præced.

(39) vid. nota 35. ab initio statim.

sti Abrahamo visus longe aliud importat, ceu §. præced. comprobavimus (40).

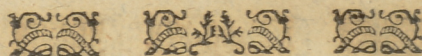
3) Christus hac ratione ad Judæorum objectionem- *Tu nondum quinquaginta annos natus es*, nihil plane respondisset,

4) Et quod caput rei est, Christus apertam commisisset tautologiam, quippe qui v. 58, nihil aliud dicit, quam quod v. 56. jamjam testatus erat. Abraham enim jam vidit diem meam, s. vidit me in promissionibus, et ego sum Messias Patribus oculis videi visus et expectatus, plane sunt eadem.

D 3

§. XII.

(40) Absurditas interpretationis Socinianorum, hinc WETSTENII, quando *to videre diem Christi* non aliter, quam de promissionibus Abrahamo datis, hinc de visione per fidem explicant, est manifesta. Ex eorum enim mente sensus horum verborum revera esse debet: *Abraham vidit diem meam antequam vidit*. Quomodo enim Abrahamus exultare potuit propter diem Christi, in promissionibus aliquando s. oculis fidei videndum, nisi Christum jamjam antea in promissionibus vidit s. cognovit? Ignoti nulla est cupido, nullum gaudium. Si vero jam antea cognovit Christum & exultavit, qua ratione demum ipsum cognoscere & exultare potuit? Mirum in modum hic se torquet JOACH. STEGMANNUS l. c., qui non veretur contradictionem quandam Christo affingere, quasi qui dicat, Abrahamum diem ejus non vidisse, quippe qui eum videre desideravit, cum exultatione. Quid enim desideraret videre quod jam vidit? Interim tamen simul asserat: Abrahamum diem vidisse suum, hinc letatum esse (ipsa STEGMANNI verba hic recensemus.) Quam quidem contradictionem a se fictam in sequentiis ita tollere vult, ut asserat 1. Abrahamum concupivisse, videre diem Christi re ipsa & oculis corporeis. 2. Non vidisse eam prouti concupiverat. 3) Vidisse eam autem animo & spiritu, & in tantum letatum esse. Verum (ut taceam, Christum non dicere: Abrahamum non vidisse diem suum, prout concupiverat, sed simpliciter: vidit eam, & letatus est) id quod primo loco asseritur, manifeste id, quod tertio loco ponitur, jamjam supponit.

§. XII.

Supersunt adhuc nonnulla in meditationibus WETSTENII, levioris quidem momenti, excutienda tamen a nobis, ut ne tractationi nostræ anti-WETSTENIANÆ aliquid desit, et quod caput rei est, argumento nostro §. 4. proposito, suus constet nervus, suum robur. Scilicet in eo totus est adversarius noster, ut assumtum a se verborum Christi sensum cum usu loquendi Metaphysicorum conciliet: *Sin metaphysicam notionem verborum: ego sum, retinere velimus*, (ita scribit), *dicendum erit, Christum ibi fuisse, ubi conspectus est, h. e. menti fidelium fuisse presentem*. Vehementer tamen hic hallucinatur WETSTENIUS, seque Metaphysicorum scholas vel ne a limine quidem salutasse, vel justo citius iterum deferuisse commonstrat. Quantum ego enim scio, nemo Metaphysicorum cum propositione *ego sum s. existo*, eam conjunxit cogitationem, ut idem sit, ac ego ab alio quodam repræsentor, sive alius de me sibi format ideam. Exemplum aliquod rem faciet clariorem. Mundus ab æterno fuit in intellectu divino, quatenus Deus ab æterno sibi formavit ideam mundi a se aliquando creandi. Quis autem citra absurditatem dicere potest, mundum fuisse s. extitisse ab æterno? Metaphysici potius, quando de existentia loquuntur, longe aliud quid intelligunt. Veteres existentiam dicebant id, per quod ens, citra omnem intellectus operationem, in rerum natura vere & actu positum est. Recentiores vero, qui definitionem antiquiorum non sine ratione, obscuritatis vitio laborare credunt, cum quid sit, citra omnem intellectus operationem, in rerum natura vere & actu positum esse, denuo jure quærat, complementum possibilitatis eam dicunt, hoc vero in operationibus entis constituunt, ita ut operatio s. actio genuinum constituat existentiae characterem, prout Cartesianum, illud: *Cogito, Ergo sum*, clarum facit. Juxta neutram vero s. antiquiorum s. recentiorum Metaphysicorum definitionem, WETSTENIUS, Messiam in V. T. jamjam fuisse s. extitisse, dicet. Non secundum antiquiorum conceptum, quia Messias non aliter nisi in constitutione Divina & intellectu fidelium,

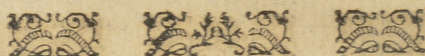
lium, ut futurus, suoque tempore præsens, fuit conspectus, ceu ipse non diffitetur. Non secundum recentiorum definitionem, quia Messias in V. T. nondum complementum suæ possibilitatis habuit. Ad hoc enim requirebatur: 1. Existentia Mariæ, 2. Productio humanæ naturæ per ἐπίλευσιν Spiritus S., & 3. Assumptio humanæ naturæ in hypostasin Filii Dei, s. unio personalis, quorum nullum temporibus V. T. locum habuit, sed suo demum tempore ex consilio divino destinato & consummato, Gal. IV. 4.

§. XIII.

Qua vero ratione dictum I Pet. I. 20, quod Christum nobis sistit, προσγνωτμένον πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντα δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, huc trahi queat, plane non video. Messiam ab æterno, hinc etiam V. T. temporibus, a Deo jam fuisse destinatum, veritas est dogmatica, quam præsens dictum Petrinum stabilit. De eo autem nunc non disputatur. Hoc enim ab omnibus WETSTENIO conceditur. Comprobandum potius est: quod stilo biblico, Christum in V. T. jam extitisse, recte dici queat. Id vero tantum abest, ut ex hoc dicto demonstrari possit, ut potius contrarium exinde facile patefcat. Manifeste enim distinguuntur Christus προεγνωσμένος & φανερωθείς, Christus adhuc futurus, & Christus existens, s. præsens. Ille non solum τῇ καταβολῇ κόσμου, sed etiam V. T. (quod ex oppositione ἐσχάτων χρόνων clarum est,) hic vero ἐσχάτοις χρόνοις s. N. T. assignatur.

Quantum verò ad verba THEOD. BEZÆ, exactis Colloqui Montisbelligartenfis, cum b. JAC. ANDRÆ, Theologo Ecclesiæ Lutheranae fama & meritis nemini secundo, instituti, allegata attinet, merito notamus:

I. Equidem certum est, Christum in V. T. præsentem fuisse, eumque extitisse, imo quod mirum, Corpus ejus jam extitisse, a THEOD. BEZÆ clare satis asseri, WETSTENIUMQUE adeo triumphare, si BEZÆ testimonium, quæstionem: utrum τὸ εἶναι de Messia, qua tali, ad tempora V. T. relato, recte

et adhibeatur, conficeret. Quemadmodum vero terminorum valor eorumque potestas ab unius THEOD. BEZÆ arbitrio haud dependet; ita etiam ejus solius auctoritas in hoc negotio nihil valet, quippe qui usum loquendi rite observare debebat, non autem pro lubitu mutare poterat, recte ideo in ipso colloquendi actu a b. JAC. ANDREÆ (41) notatus.

2. Quod si tamen BEZÆ verba, in fervore disputationis forsitan prolata, recte pensitentur, & ad rem ipsam, non vero externum verborum sonum (ceu fecisse videtur WETSTENIUS, qui alias hac allegatione superfedere potuisset), attendatur, nihil aliud affirmant: quam Christi corpus in V. T. revera non extitisse, sed ad numerum mere possibilem, qualia sunt omnia futura, pertinuisse. Quid enim est *ens* quod quidem est, sed non actu? nonne est ens in potentia, s. quod idem est mere possibile? quod enti existenti s. participiali contradictorie opponitur, ceu tyronibus Metaphysicorum notum est.

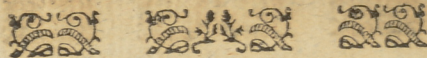
3. Con-

(41) Allegabimus ipsa ejus verba, cum Acta Colloquii Montisbell. sint rarius obvia. pag. 70. Quod ex Christi dicto de Abrahamo affertur: Abraham vidit diem meum &c. nihil ad rem præsentem facit. Non enim præsentem [vel vidit vel habuit Abraham Christum, neque Christus hoc dicit, sed vidit diem ejus futurum, & Christum venturum, pag. 74. Christus non dicit: Ego præsens fui Abrahæ - sed dicit: Abraham desideravit videre diem meum, videlicet futurum, non ipsi præsentem, & vidit Christum venturum, non præsentem, pag. 87. Non reformido dicere: corpus Christi tempore Abrahæ non fuisse, quoniam actu non fuit. Non enim nego in lumbis Patrum fuisse, priusquam definitum tempus compleretur. Nos autem de præsentia loquimur corporis Christi, quæ communicatione Divinæ Majestatis efficax est in Ecclesia, qua præsentia nunc Ecclesiæ suæ in verbo & Sacramentis adesse dicitur. Quæ præsentia tempore Abrahæ prorsus non fuit. Ex quo sequitur, quod realis existentia semper requiratur ad eam præsentiam, quæ actiones rebus existentibus tribuuntur.

3. Conclusio, quam THEOD. BEZA format: ad veram præsentiam non semper realis existentia requiritur, s. quod idem est: character existentiae realis non omnem præsentiae notionem ingreditur, recte se habet in thesi. Nota ea est omnibus Philosophis, qui inter præsentiam *realem* et *intentionalem* distinguere didicerunt. Illa est istiusmodi cōexistentia, quæ supponit, ut uni aliquid insit cuius ratio immediata datur in altero, Sic e. gr. sol interdiu telluri præsens est realiter. Illi enim non solum cōexistit, sed ideo etiam illuminatio, calor et fecunditas telluri competit. Talis vero præsentia existentiam realem utique requirit. Res enim sibi cōexistere et in se invicem agere nequeunt, nisi realiter s. actu existant, ut per se clarum est. Et talem præsentiam solemus vocare κατ' ἐξοχήν, item simpliciter talem. De hac Metaphysici loquuntur, quando de rebus præsentibus, quatenus præteritis et futuris opponuntur, sermonem instituunt. Hæc vero est directio attentionis in res, quas animo versamur. Sic e. gr. WETSTENIVS mihi præsens est intentionaliter, sic omnia præterita et futura præsentia nobis esse possunt, et ad hanc existentia realis non requiritur. De hac vero nullus Metaphysicorum unquam, nisi cum addito, præsentia intentionalis loquitur. Falsa tamen hæc omnia sunt in applicatione. Fallitur THEOD. BEZA, et qui cum eo facit, WETSTENIVS, quando concludunt: De Messia in V. T. (qua tali) recte dici potest, quod fuerit præsens intentionaliter, i. e. quatenus oculis fidei visus est. Ergo etiam recte de eo dici potest, quod fuerit præsens, quamvis nondum realiter extiterit. Modus enim loquendi, qui de præsentia reali valet, non statim de præsentia intentionalis adhiberi potest.

4. Generatim autem circa conatus WETSTENII, Socinianismum suum, quem, in pervertendo Christi effato, manifeste facta is prodidit, sub umbone BEZÆ occultandi, adhuc notamus: Ipsum sane apud Ecclesiam, quæ BEZÆ auctoritatem magni
E facit

facit & veneratur, Calvinianam puto, nullam prorsus initurum esse gratiam. Quid enim ipsi responsuri sint facile video, scilicet: BEZAM (addere possum CALVINVM, quem in partes vocat MART. RVARVS vid. supra §. 4) ab ista explicatione semet certe temperasse, si, quantum Sociniani & ipse WETSTENIUS, illa abusi fuerint, praevidere potuissent.

Plura, quæ addamus, nunc non habemus, plura vero nec postulat accuratius meditationum WETSTENIANARVM examen. Quapropter portum nunc affectui, vela tandem contrahimus, dulcissimo nostro Servatori, non ante tempora Abrahami saltem, sed ante omnia secula esistenti, summo, æterno, Patrique & Spiritui sancto Deo prorsus consubstantiali, gloriam, quam hac ipsa scriptiuncula ipsi vindicare voluimus, humillime decernentes in secula seculorum

Amen.

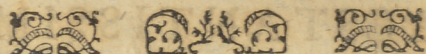

PRAE-

PRAEANTISSIMO,
NEC NON
DOCTISSIMO
DOMINO MAERCK,
DISSERTATIONIS
HUIUS RESPONENTI DEXTERRIMO,
S. P. D.
PRAESES.

Quamvis equidem, quid de TE in præfenti judicandum, et aliquando sperandum fit, luculento nunc comprobés documento, AESTVMATISSIME DOMINE MAERCK! qui cathedram, me duce, conscendere, præsentemque *Dissertationem Anti-Wetstenianam* defendere meditaris; non possum tamen non, quin et TIBI, quod aliis, a me in arenam Academicam deductis, præfisti, concedam, præsentique honestatis et diligentiae TVAE testimonio, TE omnibus bonis commendatum fístam. Triennium enim fere effluxit, ex quo Musis nostris adscriptus, TE ita gessísti, ut Divinarum pariter ac humanarum scientiarum consecranei officia exacte adimpleveris, jure meritoque eorum numero inferendus, qui alumnorum sapientiæ, ut loqui solemus, non nomen solum, verum et omen præ se ferunt. Secutus es eam vivendi rationem, quæ nihil a pietate erga DEVM, morumque honestate alienum commonstrat, ita ut mihi, quem animæ TVAE curatorem esse voluísti, nulla unquam subnata fuerit occasio, TE errantem corrigendi, TE que extravagantem in viam reducendi. Post aliorum hujus Almæ Doctórum, etiam meas frequentásti prælectiones, idque assidue, tam in Philosophicis, Me-

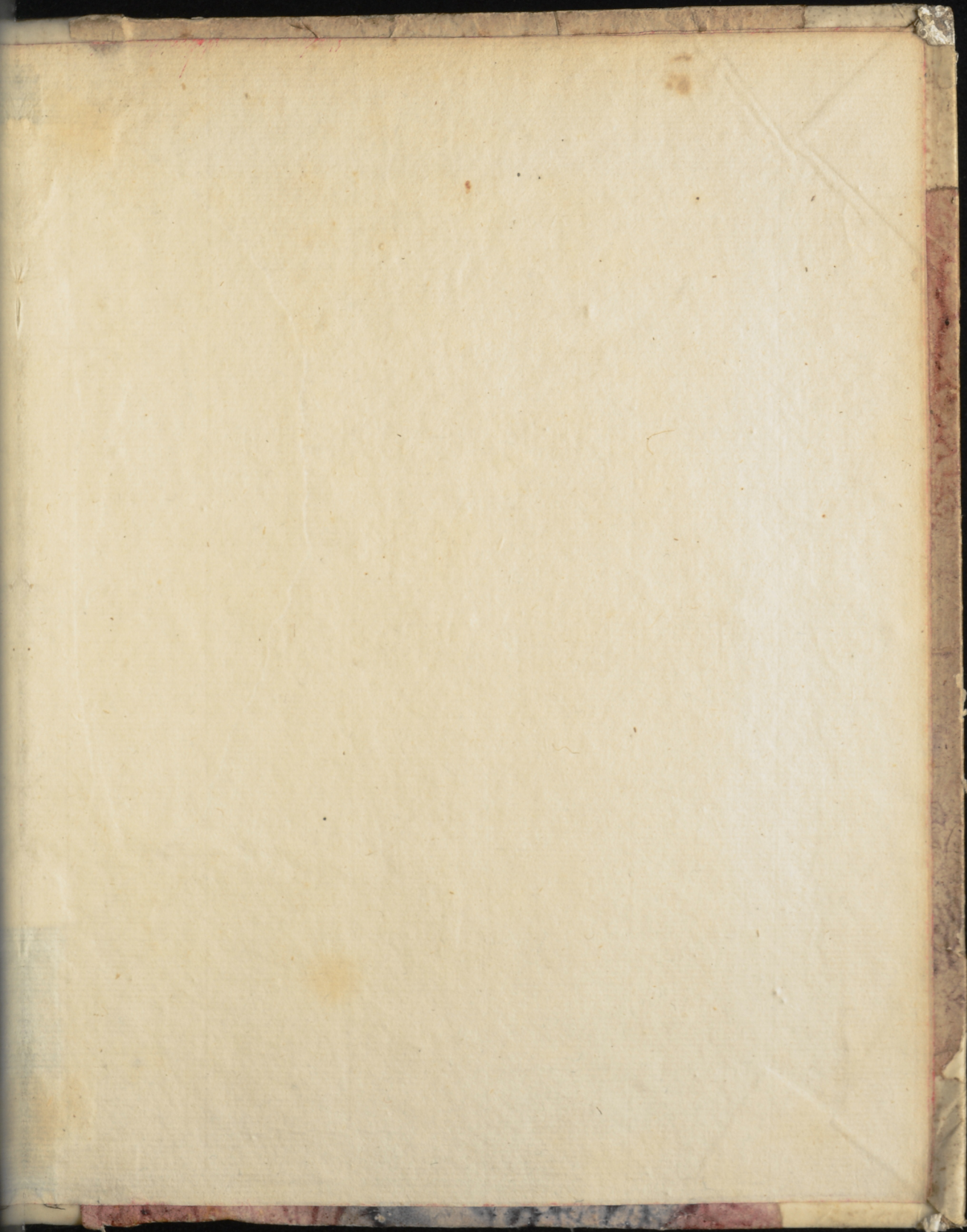
E 2 taphy-

taphysicis pariter ac Moralibus, quam Philologico-Criticis, et Theologicis, Dogmaticis, Polemicis, Exegeticisque, talem mihi exhibens solertiam, qualem Juvenes optimæ indolis, laudandoque ad egregia quævis enitendi ardore animatos, decet. Nec fructu diligentiae Tuæ, per DEI gratiam, destitutum Temet vidi, cum auscultando, meditando, selectissimosque in qualibet scientia libros, quos nonnunquam mea TIBI supeditavit supellex libraria, legendo, doctrinæ apparatus Tibi conquissiveris jamjam aliqualem. Quapropter non vane auguror, Te spartam illam, quam in Te suscepisti, cum laude exornaturum, totiusque Auditorii applausum TIBI conciliaturum esse. Gratulor TIBI, quod exsequi intendis, negotium, utque feliciter et ex voto cedat, ex animo precor. Age AMICE AESTVMATISSIME! et in ipso conflictu disputatorio talem Te præsta, qualem Te prævideo. Stadium virtutis et diligentiae, quod ingressus es, per totam TVAM vitam strenue decurrere perge! Erit TIBI gratia Spiritus S. certissimus et individuus Comes, omnesque Tuos conatus ita diriget, ut vergant in Divini Nominis gloriam, Ecclesiæ Patriæque commodum, Tuam vero Tuorumque salutem et gaudium. Quod ut eveniat D. T. O. M. quam clementissime concedat! Quod superest, me amare perge.

Scribebam Rostochii d. 1. Octobr.

MDCCLV.

Lib. I. Sect. XIII. Eo modo se res ha-
 magnetibus. Mihi quidam est, qui
 massam in distantia crassitie chartæ
 videtur, quæ illi tamen, dum se pro-
 t magnes & ferrum, satis forte ad-

æ hucusque exposui, abunde elucescit,
 solam illa haud actuare phænomena,
 cui cuidam Physici tribuunt. In hac igi-
 nus, vana erit persuasio, si in internas
 vires naturæ, opinamur. Interim ta-
 dam ut adsit, necesse est. Qualis igi-
 vis attrahens, agens in distans, cor-
 is aut naturalis, ut quamlibet materiæ
 netis instar concipere liceat? Si affir-
 secasse non solvisse, Philosophi dicent.
 mechanica suspicanda est ratio? Nondum
 ndum est, excogitari posse motum ma-
 t ostendi per impulsum ea fieri, quæ
 tæ attrahenti tribuimus? Mechanis-
 tionis inter impossibilia esse referen-
 us evictum est ac per attractionem
 oni; licet per plurimi, e.g. *celeb. Krat-*
s, Hambergerus aliique, demonstrare pri-
 cicut nec vortices cœlestes ita destru-
Newtoni ratiociniis, licet d' *Alembertus*
 mare & ab objectionibus *Joh. Bernoulli*
 it, ut nulla restaret possibilitas a ma-
 impulsu, motum derivandi corporum
 C 3 cœle-

